

bývá, ale zdaleka nemusí být zhoubné. Jádro není ani v kultu vlastního osobního „já“ - podobný kult někdy bývá - v podobě ještnosti - i u lidí tvořivých a zasloužilých. Vlastní podstata tragické zhoubnosti hedonického a epikurejského stylu života je nikoliv v kultu vlastního „já“, ale v tom, co s tím je ve většině případů spjato: v jakési „zavinutosti“ individua do sebe, v ztrátě živého vztahu k čemukoliv za horizontem svého „já“, především v ztrátě bytostného zájmu o jiné lidi, tedy celkem vzato: především v ztrátě přesahujícího individua, v ztrátě „dimenze přesáznosti“. Epikurejec sebekultivovanější posleze nemůže najít smysl svého žití, neboť jakýkoliv „mysl“ může být toliko ve vztahu něčeho k něčemu - a zde je takový vztah a priori škrtnut nebo bagatelizován. Proto také platí, že lidstvo - pokud je vůbec ještě lze zachránit - může být zachráněno toliko oživením a maximálním uplatněním něčeho „přesažného“. Patrně čehokoliv přesažného, jen když vůbec něčeho. Je proto celkem naprosto scetuné, pokud se spolu dodnes svářejí ti, kdož v cokoliv opravdu celou duší věří. Ti všichni jsou vposledu spojeni - smrtelným nebezpečím lidstva je naopak epikurejec, který nevěří v nic, a proto je ochoten jakoukoliv „víru“ předstírat. Neboť ten „zásadně“ s nikým jiným nemluví, dohodnout se nemůže - protože žádná zásada vposledu nemá. Příkladně se k čemukoliv „přesažnému“ - ať v podobě politické či mravní, kulturní či náboženské, je neskonale pravdivější, „realističtější“ (chceme-li i „materialističtější“) než epikurejský domněle strážlivý pseudomaterialismus, který připravil človice a zkrátil jeho autoreflexi ve smyslu vůbec nejdůležitějším: vzal mu „začlenění“ do bytí kolem něho - tím vede k zhoubě.

DVA AXIOMY HUMANISMU

Ostatně: proč by vlastně lidstvo nemělo zahynout? Lze nějak rozumově zdůvodnit, proč by lidstvo naší planety mělo setrvat? Podobné otázky jsou ochotni chladnokrevně vnést do jakéhokoliv lidského snažení ti, u nichž se životní pozice v podstatě epikurejská pojí s relativně ostrým rozumovým úsudkem. A podobná chladnokrevnost ostatně zdaleka není nehorší vlastností těchto lidí. Není třeba zapírat, že rozumová odpověď na podobné otázky neexistuje. Přesněji řečeno: neexistuje odpověď na podobného otázky, jež by vycházela z vesikereho bohatství speciálních věd, ze všeho toho badatelství od Aristotela dodnes. Věda, jak ji lidstvo vytváří, je smalschopna spíše přetvořit podstatnou část vesmíru - ale není schopna dát odpověď, proč by človek měl přežít. Pro veskerou vědu je existence lidstva předpokladem, ale žádné lidské vědění není a nemůže být vposledu kompetentní pro odpovědi na podobné otázky, neboť ty již překračují možnosti kompetenci lidského vědění, zde se pomyslně vytkröčuje mimo rámec lidstva, fiktivně je představován vesmír bez lidstva či po něm. Tu jsme mluvi-

rámec jakéhokoliv „proč“, jež by mohla zodpovídat věda. Věda se může zabývat např. ktereukoliv chemikálií, ktereukoliv živočichem, ale nemůže klást otázku, proč by ta chemikálie či ten živočich měli resp. musili existovat. Rzye rozumové vzato, mohla by být naše planeta stejně bez človeka, jako se obejde bez dinosaurů. Zní to snad na první pohled malomocně a povážlivě, ale posleze nutno otevřeně přiznat, že proti epikurejské lhotejnosti co do udržení existence lidského rodu žádný „vědecký“ a vůbec „rozumný“ argument podat nelze. Pro existenci lidstva lze vnašet toliko argumenty pragmatické povahy, povahy „adhominem“, argumenty povahy spíše citové. Ale to zas je obrat nepřiměřený, neboť „argumentace“ je sama v podstatě princip rozumový, princip sokratovsko-aristotelský. Co je původem z oblasti citu, instinktu, pudu ard, to není „argument“, to je spíše jakýsi „postulát“, který jen uměle a vlastně ne docela přiměřeně vyjadřujeme slovy, větami, imperativy. Veskerá věda - ať Aristotelova či modernější - je se svými vlastními zbraněmi, metodami, tísicerymi poznatky, ba i se svými „kategoriami“, posunujícími její roli do oblasti „vědeckého světového názoru“, proti ničivé síle epikurejské nechuti se angažovat naprosto bezmocná. Věda nestojí na epikureismu, ale nemůže jej racionálně „vyvrátit“. Podobně: věda nestojí na individualismu a paraitismu, ale nemůže ze svých prosředků přemoci jejich moc, začnou-li se v lidstvu šířit. Neboť i věda - jak jsme sledovali výše - je v jistém smyslu záležičostí myslivého individua, a proto nemůže podávat argumenty přesahující vliv individua, stane-li se chorobným. Má-li se lidstvo moru individualismu a epikureismu ubránit, má-li i věda být pomoci v této obraně, musí být především uznány a respektovány jisté předpoklady, vědecky nedokazatelné, ale předpoklady jakéhokoliv dokazování, tedy jakési „axiomy humanismu“. Při nejmenším dva. Za prvé: Když už v našem koutě vesmíru lidstvo existuje (aniž víme odkud, „proč“), mělo by tu zůstat. Vzdýt patrně jde o jakýsi „experiment“, resp. spíše jakousi „přírodu“, jež ve vesmíru není tak docela běžná - bylo by proto jaksi „škoda“ (podivná škoda zaplatit, když nevíme, z jakých pak hledisek škoda) kdýby se lidstvo ztratilo. A za druhé: jelikož se ve fenoménu človeka a během jeho vývoje a dějin ukázaly sklony nejrozmanitější (od bestiálních vražd a masové požívachnosti až k výšším Einsteinovým či Beethovenovým, od cynismu a orgaizované genocidy až po jevy nejvyšší mravní obětavosti), je proto žádoucí ty „vyšší“, specificky lidské, nadanimální sklony v lidstvu podporovat a rozvíjet, ty „nižší“, bližší animálně pouhých šelem, uvážlivě držet na uzdě a omezoval. Přičemž ovšem v případě tohoto druhého axiomu už nepochybně mezi lidmi vůbec - i mezi filozofy jako jakýmiisi „profesionály moudrosti“ - budou nutné i dále velké spory, co je či není dobré a jaké metody boje proti „zlu“ jsou žádoucí či nebezpečné. Ale samo uznání obou těchto axiomů je předpokladem jakéhokoliv úsilí, jakékoliv diskuse,

neboť vyměnila bytost by ani diskutovat o smyslu vyměnění již nemohla. Má-li se lidstvo udržet, nemá-li s naprostou fatalitou podlehnout rozmachu epikurejského individualismu, potřebuje mít v sobě nějak „rozumářsky uznávaný“, ale bytostně zažitý tyto dva axiomy. Filosofie sama to nemůže nikomu přesadit do hlavy, kdo to tam nemá. Filosofie však může pro smysluplnou záchranu působil nepřímou: může podporovat a podněcovat ony rasy reálného lidského žití a soužití, z nichž bytostná rozžitost a jakási zdravá, nediskutovatelná samozřejmost těchto axiomů roste. Viděli jsme, že tak tomu bylo v prvotní společnosti, v době síly a převahy „rodového“ momentu lidství nad momentem individualním. K němu však se po těch tisíciletích rozvoje principu „techné“, specializace a individualizace naprosto nelze pouze „vracet“. Základní - ba jediná vpravdě filosofická otázka - jakmile se v lidstvu masově rozmohl zhoubný epikurejský individualismus, je tedy: lze něčím nahradit onu sílu kdysi „rodového“ cítění? Lze ji snad aspoň relativně obnovit? Pokud ano, jak? Pokud ne, jak účinně vytvořit a šířit to, co by ji lidstvu nahradilo? Nějaký „moderní“ lék proti individualismu? Či snad už něco podobného vymyšleno bylo, a je jen třeba tomu pomoci? Vždyť by zaisté bylo velmi podivné, kdybychom my byli až ti první, kteří zhoubnost epikurejského individualismu postřehli. Jsou tu po ruce spojenci? Zajisté se v dějinách filosofie po Aristotelovi a Ježíšovi vyskytují přinejmenším pokusy o nalezení takové pomoci, schopné mobilizovat lidstvo k smysluplné záchraně. Je třeba je třeplivě hledat, studovat, resp. upravovat pro ně ekvivalenty úměrné situaci našeho století. Pak se lidstvo z masové epidemie epikureismu může ještě zachránit. Budeme se o to pokoušet v dalších částech knihy.

7. Vytvoření dějinné dynamiky

PRVNÍ ZÁKLADY

Oba slavné národy antického starověku žily v době vzestupu a vrcholu zajisté velmi „dynamicky“, ale bylo to pro ně něčím tak samozřejmým, že si to vůbec ani neuvědomovaly - leda to tvořilo jakousi nediferencovanou součást jejich opovření k „barbarům“. A pokud i byly jakoby uchváceny činností, rozhodně si ji naprosto neuvyšetlovaly jako nějaké „dějinné posláné“, „dějinnou odpovědnost“, neřku-li jako nějaké cílevědomé vytváření příští dějinné epochy. Cokoli podobného bylo antickému myšlení a cítění naprosto cizí. I když bylo již započato vytváření dějepisů, tomuto cíli nesloužil a nic podobného v širších vrstvách nevytvářel. Teprve v době postupujícího úpadku antiky, kdy široké vrstvy byly zachvacovány hedonismem a epikureismem, čímž ovšem i jakákoli dynamika byla postupně likvidována, mohly si pozornější a hlubší hlavy vyjasnit, že se cosi vytváří, a srovnáváním s tradicemi minulosti dojít k prvnímu racionálnímu rozjasnění postoju života dynamického a jeho opaku. Zejména v Římě, kam se ostatně již někdy v prvním století př. Kr. z Athén přesunulo ohnisko duchovní úrovně a kde se od velkého převratu Caesarova živelně do myšlívých hlav přímo urputně a neodbytně tlačilo, začít srovnávat tradice Říma republikánského, samozřejmě nyní nejednou jednostranně idealizované, se současností, především s jejími bolestnými stránkami. Navní čistá duše takového Vergília mohla ještě počátkem vlády Augustovy snít o tom, že začíná nový „zlatý věk“. Od dob Tiberiových samozřejmě už nikoho nic podobného napadnout nemohlo. Ale ovšem srovnávalo se, být potají, o to intenzivněji. Protože srovnání dopadlo pro současnost tak nepříznivě, těžko mohlo vznikat ponětí o nějakém „dějinném posláné“. K daleko hlubším postřehům se myslivější jedinci dostali kritickou reakcí na to, že většina průměrné inteligence se v důsledku rozmachu tyranského a sládiscsko-udavačského režimu utékla pouze k únikovému epikureismu. Programovaný únik od odpovědnosti přece není řešením. A kult slasti jako to centrální? A co potom tam, kde prositě není možné slasti si obstarávat? Ať už v důsledku nemoci, stáří, případně politické persekuce, přece zčásti vznikají situace, kde kult slasti nemůže nabídnout vůbec nic. A tak jestliže cizarismus nahráel rozmachu epikureismu, tu zase tento rozmach probudil v hlubších a myslivějších hlavách snahu hledat hlubší řešení pro životní situace a krize. Tito pozoruhodní jedinci - představitelci nejzazší mez antického myšlenkového vzepětí - samozřejmě ještě nezačali hledat přímo léky pro záchranu existence lidského rodu. Ale je už v logice věci míně, že kdo hledá hlubší, pravé lidství, eo ipso tím pracuje i pro záchranu lidského rodu.